



Jafre / Jafra

Olivella

Ubicació

Comarca: Garraf
Lloc/Adreça: Jafre
Emplaçament Jafre
Alçada: 195

Coordenades:

Latitud: 41.28168
Longitud: 1.83346
UTM Est (X): 402310
UTM Nord (Y): 4570683

Classificació

Número de fitxa 08148 - 70
Àmbit: Patrimoni immoble
Tipologia Conjunt arquitectònic
Estil / època: Modern Popular
Segle XIV a XVII
Estat de conservació Dolent
Notes de conservació: Enrunat.
Protecció Inexistent
Número inventari 11876
Generalitat i altres inventaris
Accés Fàcil
Ús actual: Sense ús
Titularitat Pública
Titular: 001800100DF07A
Autoria de la fitxa Xavier Esteve i Gràcia
Data de registre de la fitxa: dv., 16/06/2017 - 02:00

Descripció

El nucli de Jafre s'emplaça a la part oriental d'Olivella, dalt d'un petit tossal a l'esquerra de la riera a la que li dóna nom. Es tracta d'un conjunt d'edificacions que formaven un petit nucli rural. El conjunt està catalogat a l'Inventari del Patrimoni Arquitectònic de la Generalitat de Catalunya. Actualment, excepte l'església, en força mal estat, tots els edificis es troben en estat de ruïna.

A la part més alta es conserven les restes d'un immoble del que només queden alguns murs d'escassa alçada. Es tractaria de la que es coneix com la "Casa del Baró" i, en la planimetria de l'ICC, com el "el Castell". En qualsevol cas els murs que s'observen avui en aquest punt no semblen correspondre a les ruïnes d'una fortificació medieval, la qual segurament s'emplaçava just al cim de l'elevació.

A mitja alçada hi trobem el conjunt de l'església, la rectoria i el cementiri. Santa Maria de Jafre és una església d'una sola nau rectangular, sense absis diferenciats, orientada est-oest i de 18 metres de longitud i 8 metres d'amplada. La façana principal, orientada a ponent, compta amb un únic accés, format per una porta amb llinda plana feta de carreus de roca calcària. Per sobre seu, centrada, hi ha una llum circular obrada amb maons. El coronament de la façana és trapezoïdal, rematat per una línia de ceràmica esmaltada en blanc i blau. Sobre hi trobem un campanar d'espada de dos ulls d'estil barroc. La coberta és a dues aigües, amb teula àrab, i es troba parcialment enderrocada. A l'interior es pot observar, a la nau, arcs diafragmàtics fets de maons, mentre que l'arc triomfal és de mig punt. A l'absis s'hi conserven les restes de la fornícula que allotjava la Mare de Déu. El conjunt és d'obra de maons i està enguixat i amb evidències de les motllures i la policromia que la decoraven. Destaquen dos pilars semicirculars a banda i banda de la fornícula, que generen sengles finestres. Tot el conjunt està rematat per una cornisa motllurada. Pel que fa a la rectoria, d'obra popular, a la part més pròxima a l'església els murs conserven tota la seva alçada original, mentre que a l'extrem oposat estan pràcticament enrunats. Aquestes restes permeten saber que es tractava d'un edifici de maçoneria de planta baixa i dos pisos coberta per una teulada de teula àrab. Es conserven algunes finestres, de llinda plana.

El que es coneix com la "casa dels Masovers" seria l'edifici a la part més baixa del conjunt. Es tracta d'un immoble, de planta més aviat quadrangular, en estat de ruïna. Conserva encara les parets força completes. Com la rectoria, seria d'obra popular, de maçoneria, de planta baixa i dos pisos coberta per una teulada de teula àrab. Alguns contraforts reforçaven les parets. Les obertures conservades són majoritàriament rectangulars, amb la llinda formada per una biga de fusta.

Observacions:

També anomenat Part de Dalt/la Capella. Hi ha hagut certa controvèrsia sobre si la grafia correcta d'aquest lloc era acabada amb 'E' (Jafre) o amb 'A' (Jafra). Ignasi M. Muntaner (1983) i Vicenç Carbonell (1984) han vessat riu de tinta sobre la justificació històrica de les diferents grafies. Finalment, d'acord amb la recomanació de l'Institut d'Estudis Catalans, des de l'any 1995, s'ha tendit a l'ús amb "E": Jafre.

Història

El seu nom seria, segons alguns autors, d'origen àrab i correspondria a un nom propi de persona. Tot i això no hi ha evidències de que hi hagués un nucli musulmà anterior a la repoblació cristiana.

El primer esment de Jafra ("Jafer") data de l'any 1139, juntament amb Garraf i Campdàsens. Poc més tard, el 1143, s'esmenta com a "Iocum de Iafar", pertanyent al castell d'Eramprunyà (CSC, núm. 946). Després, el 1163, en la fundació reial del monestir de Sant Vicenç de Garraf, s'hi troba el testimoni Ramon "de Iafar" (Arxiu antic de Santa Anna, núm. 366). En segles posteriors altres personatges s'identifiquen amb Jafre com a lloc de procedència, signant "Jafer", "Jaffer" o "Jaffero".

El lloc de Jafre donà nom al seu castell (1332), a la quadra (1533), a la baronia (1622) i al districte (1867). Pel que fa a Santa Maria de Jafre, els paraments i ornaments palesen les diverses reconstruccions que ha patit l'església al llarg del temps. El 1305 sabem que a Jafre hi oficiava un rector. Tot i així el 1415 es produïa una visita pastoral del bisbe a "Santa Maria del Castell de Jafra" en què es descriu una església "en bon estat" (RV, 18). El 1432 es produïa la "unió perpètua de l'església de Santa Maria de Jafra amb la de Sant Pere d'Olivella" (RV, 10, segons ACB, Lib. II Antiq., fol. 353). Els anys 1617-1623 se celebrà un litigi entre els senyors barons de Jafre i el rector d'Olivella, que al·legava que es pretenia que "dita Iglesia de Jafre fos una simple capella privada i no sufragània", que acabà en una concòrdia per fer una missa cada 15 dies. El 1672 l'església era anomenada "Capella de Nostra Senyora de Jafra", denominació que ha persistit fins temps recents. Per les dates inscrites a diferents parts de l'edifici, aquest degué ser reformat els anys 1688, 1850 i 1898.

Sembla que l'any 1413 tots els seus habitants havien mort o fugit, car es parla de que Jafre "no tenia ni rector ni feligresos".

Segons les estadístiques de Josep Iglésies, l'any 1700 a Jafre hi havia 9 cases i 56 habitants. (Carbonell, 2004: 84). El 1728 s'informa que dins del terme d'Olivella es troba l'església sota la invocació de la Mare de Déu, anomenada de Jafre, prop de la qual hi ha la casa del rector, que hi celebra missa en dies alterns. També hi ha un cementiri. Tot està bé i ben administrat (RV, 22). En el cens de Floridablanca del 1787 Jafre tenia 68 habitants i batlle propi. La baronia de Jafre tenia encara al 1790 terme propi.

Segons Madoz (II, 21) el 1845 a Jafre hi restaven 8 cases rurals i la capella pública, i s'hi produïa blat i vi, es criava bestiar cabrer i de llana i s'hi caçaven conills, perdius i llebres. Hi existia una fassina "la Fassina" i exportaven vi. Eren 13 cases i 62 habitants. Sembla que, superada la fil·loxera, fins 1920, Jafre visqué unes dècades de consolidació. Passada la Guerra Civil s'inicià una decadència i abandonament progressiu de les terres. Mica en mica va anar despoblant-se, mantenint-se actives només algunes masies aïllades.

A inicis de la dècada de 1960 Mn. Ramon Català, rector d'Olivella, constatà l'estat de degradació de l'església i el cementiri de Jafre. Junt amb alguns veïns del municipi portaren les despulles existents en els nínxols de Jafre al cementiri municipal d'Olivella. Traslladaren també l'única campana que restava a l'església al campanar de l'església parroquial de Sant Pere. També van recuperar la creu de ferro d'entrada al cementiri.

L'any 1997 el poble fou adquirit per la Diputació de Barcelona, iniciant treballs de millora (construcció d'un aparcament i neteja de l'entorn) i protegint l'accés a l'església.

Bibliografia

Pla especial del catàleg de masies, cases rurals i altres construccions del terme d'Olivella. Text refós. 2016. Olivella: Ajuntament d'Olivella.

CATALÀ, R. Mn. (2003). Quaranta anys a la parròquia d'Olivella (Garraf). Anècdotes i vivències d'un rector rural. Olivella: Mn. Ramon Català.

CARBONELL, V. (1984). 'Jafra o Jafre?', butlletí interior de la societat d'onomàstica, 13. Societat d'Onomàstica.

CARBONELL, V. (1990). Apunts de la història d'Olivella. Quaderns de cultura local VI. Vilafranca del Penedès: Institut d'Estudis Penedesencs.

CARBONELL, V. (2004). Noms de lloc d'Olivella. Corpus de toponímia penedesenca, vol. 3 Grup d'Estudis Toponímics. Vilafranca del Penedès: Institut d'Estudis Penedesencs. Pàg. 83-90.

MADOZ, P. (1849). Diccionario geográfico-estadístico-histórico de España y sus posesiones de ultramar (1846-1850). Vol. II.

MUNTANER, I. (1983). 'Jafra o Jafre?', butlletí interior de la societat d'onomàstica, 14. Societat d'Onomàstica.

VENDRELL, R. (1992). Olivella, notes històriques. Olivella: Akribos.

